

Votaziun chantunala dals 18 da matg 2003

Explicaziuns dal cussegl grond

Revisiun totala da la constituziun chantunala

La constituziun vertenta dal chantun Grischun datescha da l'onn 1892. Ella na satisfat betg pli a las pretensiuns actualas. Perquai han las votantas ed ils votants grischuns decidì l'onn 1997 da repassar totalmain la constituziun. La nova constituziun chantunala collia quai ch'è sa cumprovà cun refurmas necessarias e tegna quint da las particularitads dal chantun Grischun. Ella è equilibrada e permetta als stgalims dal stadi d'acceptar sfidas actualas e futuras.

Las votantas ed ils votants pon decider a medem temp en ina votaziun da variantas, sche las deputadas ed ils deputads al cussegl grond duain vegnir elegids – sco enfin uss – tenor la procedura electorala da maiorz u tenor il nov «model grischun». La dumonda correspunda a la procedura che vegn applitgada sin plaun federal e chantunal per ina votaziun davart ina iniziativa dal pievel cun cuntraproposta.

1

Explicaziuns p. 3

Project da votaziun, stampat separà

Lescha davart la promo- ziun da la tgira d'uffants cumplementara a la famiglia

La lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants complementara a la famiglia en il chantun Grischun è la basa legala per las vischnancas ed il chantun per gidar a finanziar plazzas da tgira per uffants ordaifer il temp da scolina e scola. La tgira d'uffants complementara a la famiglia è per il chantun Grischun ina pitga impurtanta da la politica chantunala da famiglia e sociala.

2

Explicaziuns p. 10

Project da votaziun pag. 13

Charas conburgaisas e chars conburgais

Nus As preschentain ils sequents projects per la votaziun:

Revisiun totala da la constituziun chantunala **(Project 1)**

1. Incumbensas d'ina constituziun chantunala

Ina constituziun exprima en disposiziuns da princip co che burgaisas e burgais vulan concepir lur stadi areguard las incumbensas publicas, l'organisaziun da las autoritads sco er cun lur dretgs e duairs. Ella sto empruvar da cumprender ils tratgs comunabels entaifer il chantun. En quest senn è ella mintgamai dependenta dals interess e dals basegns da la populaziun. La constituziun furma la basa da l'urden giuridic dal chantun e da l'organisaziun dal stadi. Sin ella fundeschan tut ils decrets e conclus dal pievel, da las autoritads dal chantun sco er da las vischnancas. Ina incumbensa impurtanta da la constituziun chantunala è sia funcziun d'orientaziun. Ella duai far chapibel il chantun e far previsibel l'agir da ses organs. Formulaziuns manaivlas a las burgaisas ed als burgais servan a l'orientaziun ed a la trasparenza, augmentan la segirtad giuridica ed èn punct da partenza per l'identificaziun da las burgaisas e dals burgais. Latiers sa tracti da l'identitad dal chantun vers l'intern e vers anor.

2. Mira da la nova constituziun

La nova constituziun vul esser ina lescha fundamentala ch'è manaivla da las burgaisas e dals burgais ed orientada vers il futur, la quala rinforza quai ch'è sa cumprovà ed introducescha las innovaziuns necessarias. En mira han ins in'organisaziun dal stadi favuraivla a las burgaisas ed als burgais, in urden effizient da cumpetenzza sin tut ils stgalims dal stadi (chantun, regiun, vischnanca), proceduras da decisiun ch'èn democraticas ed il medem mument er adequatas e confurmas al temp sco er ina lingua chapibla e clera. La revisiun totala da la constituziun chantunala porscha l'occasion, da far refurmas ed adattaziuns là, nua che la constituziun vertenta n'è betg pli confurma al temp. La nova constituziun sto s'orientar vers l'avegnir e na dastga betg sa serrar a la midada da nosa societad. Mo uschia po ella furmar la basa per schliar las incumbensas d'ozendi e surtut en il futur. La nova constituziun na metta betg tut cun ils pes ensi. Ella è averta per innovaziuns, sa basa però sin ragischs istoricas. Ella sa preschenta sco

maschaida equilibrada da quai ch'è sa cumprovà e d'innovaziuns. Che quai ha pudì vegnir cuntanschì è er il merit da la populaziun ch'è sa participada en moda engaschada a la nova constituziun.

3. La constituziun sco ovra cumpletta equilibrada

La constituziun na duai betg esser l'ovra d'ina partida, mabain da tut las partidas ed uschia da l'entir pievel. Per cuntanscher questa mira è il cussegl grond sa dà fadia per chattar in consens fundamental. En singuls puncts han ins perquai stuì far concessiuns e chattar cumpromiss solids. Tar la votaziun davart la nova constituziun vali da far ina valitaziun generala, pertge ch'i n'è betg pussaivel da votar davart mintga singul artitgel. Senza la prontadad da las burgaisas e dals burgais ad in punctg da vista general giess mintga revisiun totala d'ina constituziun da la glatscha giu. Tenor l'idea dal cussegl grond merita la nova constituziun grond'acceptanza da la populaziun. Independentamain da la dumonda, tenor tge procedura ch'il cussegl grond vegn elegì, surventscha ella en mintga cas las mancanzas da la constituziun chantunala d'enfin ussa da l'onn 1892. Ella ademplescha las pretaisas che vegnan fatgas ad ina lescha fundamentala moderna.

4. Co vegni vuschà davart la nova constituziun?

La discussiun en il cussegl grond ha mussà che la procedura electorala per il parlament chantunal è ina part dispaivla da la nova constituziun. Quella cuntegna

però anc auters puncts ed autras innovaziuns ch'èn gist uschè impurtants. Per che la discussiun davart la nova constituziun na sa restrenschia betg mo sin questa dumonda singula ha il cussegl grond concludì da far ina votaziun da variantas davart la procedura electorala. Uschia pon las votantas ed ils votants decider, sche las deputadas ed ils deputads al cussegl grond duain vegnir elegids tenor la procedura electorala da maioritad (maiorz) u tenor il nov «model grischun» (detagls davart las duas variantas suondan plinengiu). La dumonda da la procedura electorala per il cussegl grond occupa dapi decennis las autoritads sco er las votantas ed ils votants dal chantun. Ella ha accompagnà permanentamain las lavurs da la revisiun totala e manà ad ina tscherta polarisaziun da l'opiniun publica. Tar la formulaziun da las dumondas d'elecziun han ins stuì resguardar quai. Il cussegl grond è s'exprimì perquai per ina formulaziun da la dumonda sco tar ina iniziativa dal pievel cun cuntraproposta: En duas dumondas principalas pon las votantas ed ils votants s'exprimer, sch'ellas/els vulan acceptar la constituziun chantunala revida parzialmain cun la procedura electorala d'enfin ussa da maiorz en il circol (dumonda a) e cun il nov «model grischun» (dumonda b). Tuttas duas dumondas pon mintgamai vegnir respundidas cun gea u na. Scheuttas duas dumondas survegnan ina maioritad dal gea, decida la dumonda decisiva (dumonda c) tenor tge procedura ch'il cussegl grond duai vegnir elegì. La procedura elegida permetta a tut las votantas / ils votants d'exprimer lur opiniun en moda libra e nunfalsifitgada. La voluntad dal pievel vegn uschia resguardada meglier:

- Tgi che po acceptar da princip la nova constituziun, tant cun la procedura electorala vertenta da maiorz dal cussegl grond sco er cun il nov «model grischun», di duas giadas gea. La dumonda per la futura procedura electorala vegn respundida tar la dumonda decisiva, cun far ina crusch tar la procedura electorala preferida.
- Persunas, per las qualas la procedura electorala è decisiva per l'acceptanza u la refusaziun da la constituziun, din gea a la dumonda a) u a la dumonda b). La dumonda decisiva sto medemamain vegnir respundida (cun ina crusch tar la procedura electorala correspundenta).
- Tgi che refusa la nova constituziun, perquai ch'ella cuntegna memia bleras innovaziuns, vuscha tar las dumondas a) e b) cun na. Tar la dumonda decisiva po dentant tuttina vegnir fatga ina crusch tar la procedura electorala preferida.
- a las dretgiras. La formulaziun pragmatica resguarda d'ina vart ils interess da las minoritads linguisticas tradiziunals e da l'autra vart las pussaivladads praticas dal chantun.
- La constituziun prevesa ina *protecziun speziala per linguas minoritaras*. Il chantun e las vischnancas vegnan obligads da promover e proteger il talian ed il rumantsch sco linguas chantunals ed uffizialas. Quai duai succeder anc pli ferm ch'enfin ussa.
- Las vischnancas ed ils circuls pon vinavant determinar sezs lur *lingua(s) uffiziala(s) e da scola (autonomia da linguas)*. Ellas ston dentant observar las directives da la constituziun federala e chantunala. Talas decisiuns succedan en l'avegnir en collavuraziun cun il chantun; i va spezialmain per mantegnair il rumantsch ed il talian sco er la pasch linguistica.

5. In cler confess a la trilinguitad

La trilinguitad è ina ierta culturala impurtanta ed ina part remartgabla da l'identitad dal chantun Grischun. Ella al fa unic en Svizra, munta però en medem mument ina gronda sfida. La nova constituziun renconuscha cleramain la trilinguitad. Latiers s'orientescha ella a las directives da la constituziun federala. Concernent il dretg da linguas sa basa la nova constituziun sin trais pitgas:

- Las *linguas chantunals ed uffizialas* dal chantun Grischun èn il tudestg, il rumantsch ed il talian. Quellas trais linguas vegnan explicitamain numnadas sco equivalentas. Las burgaisas ed ils burgais pon uschia sa drizzar en las trais linguas a las autoritads chantunals ed

6. Refurma equilibrada dals dretgs dal pievel

La nova constituziun regla da princip bain da nov il sector dals dretgs dal pievel, ella tegna però vi dals puncts centrals dals instruments directs democratics ch'èn sa cumprovads. La finamira da la refurma è che decisiuns statalas sajan democraticamain legitimadas ed il medem mument objectivas e confurmas al temp. Las midadas proponidas èn accordadas ina cun l'autra e mussan in pachet equilibrà che porta a las autoritads statalas ed a las votantas ed als votants clers avantatgs:

- Il *dretg da vuschar e d'eleger* vegn schlargià. Las vischnancas han en l'avegnir la pussaivladad da conceder ad estras ed ad esters il dretg da vuschar

sco er il dretg d'eleger activ e passiv en chaussas communalas. En quest con-nex han las vischnancas ina gronda li-bertad da decider; ellas èn però liadas a l'egualitad giuridica sco er al scumond da l'arbitrariadad e da la discriminaziun.

- Las disposiziuns davart l'*iniziativa dal pievel* vegnan adattadas als basegns d'ozendi. Uschia sbassa la nova consti-tuziun il dumber da las suttascripziuns per iniciativas da la constituziun sin la media svizra (4000 empè da 5000 sutta-scripziuns). Da nov po er in tschert dumber da vischnancas inoltrar ina ini-ziativa; quai rinforza las cuntradas e las regiuns ch'èn pauc colonisadas. I vegn renunzià a pussaivladads d'iniziativa existentas, las qualas na correspundan betg pli ad in basegn practic. Sch'ina ini-ziativa dal pievel vegn declarada sco nunvalaivla, po questa decisiun dal cussegl grond da nov vegnir cumbatti-da tar la dretgira administrativa.
- Er las disposiziuns davart il *referendum* vegnan midadas marcantamain. En il center stat la midada dal referendum le-gislativ obligatori al referendum legis-lativ facultativ: La votaziun dal pievel davart midadas da la lescha ha lieu en l'avegnir, sche 1500 votantas e votants u in dieschavel da las vischnancas pre-tendan quai u sch'il cussegl grond con-cluda quai uschia. Las savas bassas per in referendum duain rinforzar intenziu-nadamain ils dretgs dal pievel. Il pievel vegn damai er en l'avegnir a pudair de-cider davart tut las leschas impurtantas u disputaivlas. Er tar il referendum da fi-nanzas ha lieu in spustament dal refe-rendum obligatori al referendum facul-tativ:
La summa per il *referendum da finan-zas obligatori* vegn dublada (da nov

diesch milliuns francs per ina singula expensa resp. in milliun francs per ina expensa periodica da mintg'onn). La pli bassa sava per il *referendum da finan-zas facultativ* resta perencunter la me-dema.

Plinavant rinforza la nova constituziun la forza da regulaziun dals dretgs dal pievel:

Da nov po il cussegl grond concluder uschenumnadas votaziuns da princip sco er da variantas. Tar la *votaziun da princip* decidan las votantas ed ils vo-tants sur da quai, sch'i duai vegnir pren-dì per mauns ina refurma. Da l'autra vart pon els decider tar ina *votaziun da vari-antas*, sch'els vulan ina midada e sche als plascha pli bain la varianta a) u b).

7. Elecziun dal cussegl grond: maiorz u «model grischun»?

Mintga procedura electorala per il parla-ment chantunal sto satisfar a trais pretai-sas: Sco represchentaziun dal pievel duai il cussegl grond esser in spievel da la po-pulaziun uschè exact sco pussaivel ed er cumpigliar minoritads socialas. Ils circuls electorals ston garantir in vast sustegn re-giunal dal cussegl grond. Ed a la fin finala duain la procedura electorala e la reparti-ziun esser cleras e chapaivlas. Las discus-siuns en il cussegl grond han mussà ch'i na sa lascha betg chattar in cumpromiss tar la dumonda davart la «dretga» proce-dura electorala. Il cussegl grond ha per-quai concludì da suttametter questa du-monda a las votantas ed als votants en ina votaziun da variantas. Tuttas duas solu-ziuns proponidas adempleschan las pre-tensiuns fatgas. La maioritad dal cussegl grond vul tegnair ferm a la procedura

electorala d'enfin ussa: Tut las deputadas ed ils deputads al parlament duain vegnir elegids *en ils 39 circuls cun la procedura electorala da maiorz*. Elegids èn quellas candidatas e quels candidats ch'han obtegni las pli bleras vuschs. L'elecziun succeda tut tenor circul a l'urna, al cumin grond u cun in sistem maschadà. Per la procedura electorala da maiorz d'enfin ussa pledan tenor l'opiniun da la pluralità dal cussegl grond ils suandants motivs:

- Ils circuls èn represchentads conform a lur populaziun en il cussegl grond
- La procedura electorala da maiorz procura per cleras maioritads
- Fin uss è il pievel s'exprimi cunter ina midada da la procedura electorala
- La procedura electorala da maiorz è pli simpla ch'ina maschaida da maiorz e proporz sco quai ch'il model grischun prevesa

Ina minorità dal cussegl grond sustegna perencunter la midada tar in sistem d'elecziun individual ch'è adattà al chantun Grischun, il «model grischun». La soluziun proponida da la regenza unescha maiorz e proporz en in sistem d'elecziun. En mintgin dals *39 circuls* vegn *ina commembra u in commember* dal cussegl grond elegì (mandat direct) tenor la procedura electorala maioritara (maiorz). Latiers decidan ils circuls, sche l'elecziun dal mandat direct succeda a l'urna, al cumin u cun in sistem maschadà. L'elecziun da las ulteriuras e dals ulteriurs *81 deputads* al cussegl grond succeda *en ils indesch districts* tenor la procedura electorala da proporz. Tar la repartiziun dals mandats tenor proporz vegnan resguardads ils mandats directs. Quai maina al fatg che l'effect da proporz intenziunà vegn cuntanschi er en districts cun blers mandats directs e cun paucs «mandats da proporz», sco quai che cal-

culaziuns da model han mussà. Il nov «model grischun» prenda uschia resguard tant sin las regions periferas sco er sin las partidas pitschnas. Per il model grischun pledan tenor l'opiniun da la pluralità dal cussegl grond ils suandants motivs:

- Minoritads politicas èn represchentadas en il parlament tenor lur fermezza reala en la populaziun
- La varietad regionala resta, perquai che mintga circul è represchentà en il cussegl grond
- L'integraziun dals circuls sco circuls electorals promova il pensar regional; quai correspunda er al giavisch tar la structuraziun da l'administraziun (cf. cifra 8 «collavuraziun regionala vegn rinforzada»)
- La pretaisa da tut las votantas e tut ils votants per egualità giuridica vegn preservada pli bain, essend che sfalsificaziuns entras la quota da vuschs dals circuls electorals pitschens vegnan reducidas
- In tema politic permanent vegn schlià cun in cumpromiss che resguarda tut ils giavischs giustifitgads.

8. Collavuraziun regionala vegn rinforzada

La structuraziun dal chantun è in punct central da la nova constituziun. Ella duai pussibilitar a mintga stgalim d'ademplier sias incumbensas uschè effizient ed economic sco pussaivel. Unitad regia en quai ch'il Grischun dovra ina refurma da la struttura administrativa. Differentas ideas existan mo tar il «co». Sper las 208 vischnancas e l'administraziun chantunala existan var 500 furmas da collavuraziun tranter las vischnancas sin stgalim local e re-

giunal. Perquai èsi franc en urden ch'il chantun promova la collavuraziun tranter las vischnancas enfin tar fusiuns. Il cussegl grond vul che structuradas existentas sa possian sviluppar vinavant en moda raschunaivla. I na duain però betg vegnir sfurzadas si soluziuns ch'èn estras al territori. La nova constituziun collia en quest senn quai ch'è sa cumprovà cun refurmas basegnaivlas. Ella resguarda las relaziuns en il chantun Grischun. Uschia existan vinavant per exempel ils circuls, perquai ch'els pon esser per tschertas incumbensas administrativas recipients intermediars adattads. Tenor l'opiniun dal cussegl grond è la meglra via quella che rinforza la collavuraziun locala e regiunala. La constituziun prescriba tscherts standards minimalis per il sector da la collavuraziun. En spezial duain vegnir reglads ils dretgs da cundecisiun da la populaziun per che la collavuraziun na giaja betg a donn da las votantas e dals votants. Gia ozendi giogan las organisaziuns regiunalas ina rolla impurtanta. La nova constituziun promova e rinforza en spezial questas furmas da collavuraziun. A basa da las experientschas d'enfin ussa intimescha ella las vischnancas da sa fusiunar a corporaziuns regiunalas dal dretg public. Quellas èn responsablas per las incumbensas ch'ellas pon ademplir meglier e pli favuraivel ch'il chantun u las vischnancas. En il senn d'ina soluziun flexibla ed efficazia e per esser avert per proxims svilups na regla betg la constituziun las competenzas exactas da las corporaziuns regiunalas, mabain la legislaziun.

9. ulteriurs puncts en furma concisa

Sper ils puncts principals menziunads cuntegna la nova constituziun ulteriuras disposiziuns impurtantas:

- Ils *dretgs fundamentals* resultan ozen di en emprima lingia da la constituziun sco er da contracts internaziunals sco p. ex. la convenziun europeica dals dretgs umans. La constituziun rinvescha perquai al dretg surordinà. I vegn renunzià ad ina enumeraziun dals dretgs fundamentals.
- La constituziun furma la basa per la suspensiun e la *liberaziun d'uffizi* da commembras e commembers da l'autorità. Ils detagls vegnan reglads en la lescha.
- Tar la *legislaziun* visescha la nova constituziun ina simplificaziun da las competenzas per stgaffir er en quest sector structuradas efficazias. Latiers sa tracti en spezial da la dimensiun da la pussanza reglamentara dal cussegl grond. A basa da la midada al referendum legislativ facultativ vegn la pussanza reglamentara dal cussegl grond restrenschiada ed uschia vegn rinforzada la democrazia directa.
- Las disposiziuns davart las *dretgiras* sa basan per gronda part sin la refurma da la dretgira ch'è vegnida acceptada da las votantas e dals votants l'onn 2000. L'indipendenza da la giustia vegn rinforzada systematicamain.
- Cun la cumplettaziun da la *giurisdicziun constituziunala* vegn rinforzada la protecziun giuridica da las burgaisas e dals burgais. Ultra da quai vegn l'urden – ch'è legitimà democraticamain tras la constituziun – proteggi meglier.
- La *posiziun da las vischnancas* resta per gronda part senza midadas. Pervia

da la gronda muntada che pervegn a l'autonomia communal en il Grischun vegn quella fixada expressivamain en la costituziun.

- La costituziun descriva las pli impurtantas *incumbensas dal stadi* a lunga vista en furma curta e pregnant. Ina costituziun attaschada al pievel duai mussar a las burgaisas ed als burgais tge miras statalas ch'il chantun e las vischnancas vulan cuntanscher. Intenziuns impurtantas èn l'urbanisaziun decentrala dal Grischun e la protecziun dals territoris pauc populads sco er da las regions periferas.
- Areguard *la relaziun da baseglia e stadi* surpiglia la costituziun il dretg vertent. Quai vala tant per la legitimaziun da la baselgia evangelica refurmada e la baselgia catolic-romana sco er per las baselgias chantunales e per lur competenzas fiscalas.

10. Co èsi vegnì a la nova costituziun?

La nova costituziun preschenta sa basa sin ina incumbensa dal pievel ed ella è il resultat da profundas lavurs preparatorias. Ils 28 da settember 1997 han las votantas ed ils votants concludì da revider totalmain la costituziun dal chantun Grischun. En quest connex èsi vegnì explitgà cleramain che la revisiun na possia betg sa cuntentar mo cun adattaziuns formalas e linguisticas. La decisiun da princip cuntegna uschia er l'incumbensa da far – là, nua che quai è basegnaivel – refurmas dal cuntegn. La regenza ha institui per consequenza ina cumissiun da 30 personas e las ha incumbensadas cun l'elavuraziun d'ina nova costituziun. En il rom d'ina va-

sta consultaziun han tut las personas e las gruppaziuns interessadas pudì s'exprimer davart il sboz da la cumissiun per la costituziun nova. Il sboz è en general vegnì considerà sco basa buna ed adattada per las ulteriuras lavurs. Il consentiment da princip n'ha però betg exclus critica da singuls puncts impurtants. Il resultat da questa discussiun dal pievel ha stgaffi ina basa impurtanta per las ulteriuras lavurs. Quest proceder ha garanti ina costituziun chantunala ch'è manaivla da las burgaisas e dals burgais e che po vegnir purtada da tuts. Sa basond sin ils resultats da la consultaziun ha la regenza repassà l'oriund sboz. L'onn 2002 è il cussegl grond sa fatschentà durant quatter sessiuns cun la nova costituziun.

11. Proposta

Il cussegl grond ha deliberà la revisiun totala da la costituziun chantunala cun 90 cunter 1 vusch per mauns da la votaziun dal pievel. Nus As proponin, charas conburgaisas e chars conburgais, d'acceptar quest project tant cun la procedura electorala da maiorz d'enfin ussa per il cussegl grond sco er cun il nov «model grischun» (dumondas a e b). Tar la dumonda decisiva As recumandain nus da far la crusch tar la procedura electorala da maiorz.

Lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants complementara a la famiglia en il chantun Grischun

(Project 2)

1. Importanza da la tgira d'uffants complementara a la famiglia

Uffants ston vegnir tgirads ed accompagnads. Numerus geniturs na pon betg adina surpigliar quest'incumbensa pervi da divers motivs. Uschia èn geniturs ch'educheschjan sulets savens sfurzads d'ir a lavurar, sche las contribuziuns da sustegnimment na bastan betg e sch'els na vulan betg dumandar agid social. Medemamain pon famiglias però er esser dependentas da las entradas da tuts dus geniturs. Ultra da quai sa decidan adina dapli dunnas da cuntinuar cun lur activitad da gudogn er suenter la naschientscha d'in uffant, saja quai pervi da la meglra furmaziun u pervi da perspectivas professiunalas attractivas. En il passà recent èsi daventà adina pli difficil da garantir la tgira dals uffants – en il ravugl famigliar u en il vischinadi – durant las absenzas dals geniturs pervi da motivs professiunals. Ils motivs per quai èn la midada dal mund da lavur e da la societad. Uschia impedeschjan purschidas per ina tgira d'uffants complementara a la famiglia ch'uffants vegnan surlaschads ad els sezs durant l'absenza dals geniturs. Uffants che na vegnan betg

tgirads suffizientamain èn periclitads en lur svilup.

2. Il sustegn finanziel da la tgira d'uffants complementara a la famiglia è en l'interess da la publicitad

Purschidas per ina tgira d'uffants complementara a la famiglia duain da princip vegnir svilupadas e pratitgadas sin champ privat. En blers lieus però na bastan betg mo las stentas privatas. Ultra da quai na pon per regla betg tut ils geniturs pajar las purschidas sco p.ex. las famiglias per il diu las canortas. Senza ina confinanziazion da las purschidas per ina tgira d'uffants complementara a la famiglia davart dal maun public ston ins perquai partir dal fatg ch'il basegn da plazzas da tgira correspondentas na possia betg vegnir satisfatg. (L'onn 2001 èn vegnids tgirads en il Grischun en canortas e famiglias per il di var 600 uffants durant ca. 260 000 uras). Exclus da talas purschidas da tgira restan oravant tut ils circuls da la populaziun ch'èn economicamain pli flaivels. En il senn d'ina politica sociala e da famiglia

moderna èsi inditgà ch'il chantun e las vischnancas sa participeschan vi dals custs da las purschidas per ina tgira d'uffants complementara a la famiglia. Nus pudain partir dal fatg che las stentas finanzialas dal chantun e da las vischnancas vegnan cumpensadas plainamain dal niz social e per l'economia publica ch'han famiglias per in di, canortas sco er assistenzas da mezdi.

- Famiglias pon segirar meglier ed independentamain lur existenza grazia a las ulteriuras entradas. Perquai èn main famiglias dependentas dal sustegn public.
- Pervi da las entradas supplementaras han il chantun e las vischnancas entradas supplementaras da taglia.
- Uffants survegnan en famiglias per il di e canortas ulteriurs contacts socials e pussaivladads d'emprender.
- Dunnas obtegnan en il mund da professiun las medemas schanzas sco ils umens.
- Dunnas na ston betg pli renunziar ad uffants pervi da lur ambiziuns professiunalas. Purschidas per ina tgira d'uffants complementara a la famiglia pudessan uschia avair in effect positiv per la natalità.

Ina minorità dal cussegl grond era, malgrà la gronda chapientscha per la finamira dal project, da l'avis che la situaziun da finanzas precara dal chantun na permettia betg da relaschar leschas che chaschunan novas expensas. Tenor la dumonda e tenor l'autezza da la contribuziun da basa sto il maun public far quint cun custs totals da 500 000 fin a dus milliuns francs l'onn. Il chantun e las vischnancas vegnan a surpigliar mintgamai la mesadad da quests custs. A quests custs stattan però er en fatscha respargns (agid social) ed ulteriuras entradas (taglias).

3. Il model da finanziaziun

Las tariffas da las uras da tgira en il rom da la tgira d'uffants complementara a la famiglia vegnan generalmain reducidas tras ina contribuziun da basa dal chantun e da la vischnanca da domicil. L'autezza da las tariffas ch'èn necessarias per cuvrir ils custs restants vegn graduada da las persunas che offereschan plazzas da tgira, resguardond las pussaivladads finanzialas dals geniturs. Il departament da giustia, polizia e sanità vegn tuttina a stuair approvar las tariffas. Per duvrar ils daners publics en moda economica ed efectiva (en il rom da la contribuziun da basa), vegnan las contribuziuns calculadas ordavant sin basa da custs normads.

4. Las vischnancas fixeschan il basegn

Las vischnancas fixeschan il basegn da plazzas da tgira. In dretg da contribuziun han mo quellas purschidas ch'èn menziunadas en questa planisaziun dal basegn e ch'èn coordinadas regiunalmain. La vischnanca da domicil po en il singul cas refusar sia contribuziun, sche las persunas cun la pussanza dals geniturs na fan betg diever da la purschida.

5. Proposta

Il cussegl grond ha deliberà il sboz agiuntà per ina lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants complementara a la famiglia en il chantun Grischun cun 58 cunter 11 vuschs per mauns da la votaziun dal pievel.

Nus As proponin, charas conburgaisas e
chars conburgais, d'acceptar quest pro-
ject.

En num dal cussegl grond

Il president: *Vitus Locher*

L'actuar: *Claudio Riesen*

Lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants complementara a la famiglia en il chantun Grischun

acceptada dal pievel ils ...

I. Disposiziuns generalas

Art. 1

Las vischnancas ed il chantun promovon la tgira d'uffants complementara a la famiglia e prestan contribuziuns finanzialas. Intent

Art. 2

¹ La lescha vegn applitgada per purschidas per la tgira d'uffants en la vegliadetgna prescolara e d'uffants obligads d'ir a scola sco canortas d'uffants, tgira dal di ed assistenza da mezdi. Champ d'applicaziun

² Dal champ d'applicaziun da questa lescha èn exclus:

- a) purschidas da tgira sin il champ da scolina e da scola;
- b) relaziuns da la tgira da famiglia e da tgira en instituziuns.

II. Incumbensas

Art. 3

Per l'educaziun e la tgira dals uffants èn responsablas las persunas cun la pussanza dals geniturs. Cumpetenzas
1. Persunas
cun la pussanza
dals geniturs

Art. 4

Las vischnancas fixeschan en collavuraziun cun ils purschiders renconuschids il basegn da purschidas per la tgira d'uffants complementara a la famiglia. 2. Vischnancas

Art. 5

3. Chantun

¹ Il chantun è responsabel en il sector da la tgira d'uffants complementara a la famiglia per:

- a) la cussegliaziun ed il sustegn da las vischnancas e dals purschiders da las purschidas;
- b) la coordinaziun da las purschidas;
- c) la renconuschientscha da las purschidas;
- d) la fixaziun dals plazz da tgira cun dretg d'ina contribuziun per purschida;
- e) il rendaquint ed il pajament da las contribuziuns chantunals e communalas.

² El po incumbensar in'organisaziun professiunala chantunala d'ademplir las incumbensas che pertutgan ses champ da competenza sco er cun las lavurs da basa en la tgira d'uffants complementara a la famiglia e pajar contribuziuns per quai.

III. Finanziaziun

Art. 6

Contribuziuns

¹ La vischnanca da domicil da l'uffant tgirà ed il chantun prestan contribuziuns a las unitads da prestaziun, confinanziadas da las persunas cun la pussanza dals geniturs, da purschidas per la tgira d'uffants complementara a la famiglia

² La participaziun dal chantun importa 15 enfin 25 pertschient dals custs normads. La vischnanca da domicil ha da sa participar almain en la medema dimensiun sco il chantun. La vischnanca da domicil po refusar il pajament da la contribuziun, sche la purschida existenta en la vischnanca na vegn betg pretendida da las persunas cun la pussanza dals geniturs.

³ La regenza fixescha l'autezza dals custs normads e l'autezza da la tariffa da la contribuziun. Tar purschidas che survegnan l'agid finanziel da la confederaziun po ella sutpassar la tariffa minimala da participaziun da 15 pertschient.

⁴ Per mauns dal chantun e da las vischnancas han ils purschiders da far in rendaquint detaglià e da dar scleriments utils che servan a la fixaziun da la contribuziun sco er d'allegar documents.

Art. 7

Tariffas

¹ Las tariffas da las offertas renconuschidas ston vegnir gradua-das tenor la prestaziun finanziela da las persunas cun la pussanza dals geniturs.

² Ellas basegnan l'approvaziun dal departament.

³ Persunas cun la pussanza dals geniturs che profiteschian d'ina purschida renconuschida èn obligadas da dar tut ils scleriments utils als purschiders e d'allegar ils documents.

IV. Approvaziun

Art. 8

Premissa per la concessiun da contribuziuns è in'approvaziun preliminar da las purschidas entras il departament. Obligaziun d'approvaziun

Art. 9

¹ L'approvaziun vegn concedida, sche Premissas

- a) las purschidas vegnan fatgas sin basa d'util public ed èn accessiblas publicamain;
- b) ils purschidas da la tgira d'uffants complementara a la famiglia èn d'util public u publics ed èn affiliads ad in'organisaziun professiunala dal chantun;
- c) la purschida correspunda a la planisaziun dal basegn da las vischnancas ed è coordinada en la regiun;
- d) ina tgira sufficiente e qualifitgada en localitads adattadas vegn garantida;
- e) ina direcziun da gestiun economica è garantida;
- f) las tariffas acceptadas dal departament cumpetent vegnan applitgadas;
- g) las relaziuns finanzialas èn legitimadas e vegnan examinadas d'in post da revisiun independent. La regenza po excluder tschertas furmas da purschidas da l'exigenza d'in post da revisiun independent.

² L'approvaziun sto vegnir limitada.

³ L'approvaziun vegn snegada entras il departament, sche las premissas n'èn betg pli ademplidas.

⁴ Il departament po examinar da tut temp l'adempliment da las premissas per l'approvaziun.

V. Disposiziuns finalas

Art. 10

La regenza relascha las disposiziuns executivas necessarias. Execuziun

Art. 11

La suandanta lescha vegn midada sequentamain:
Lescha davart l'agid per toxicomans en il chantun Grischun (lescha d'agid per toxicomans) dals 2 da mars 1997 Midada dal dretg da fin uss

Art. 9:

Lescha davart la promoziun da la tgira d'uffants cumplementara
a la famiglia en il chantun Grischun

Il chantun po conceder contribuziuns ad organisaziuns activas sin il stgalim chantunal u regiunal en il sector da la cussegliaziun d'educaziun (...).

Art. 12

Entrada en vigur

La regenza fixescha l'entrada en vigur da questa lescha.